

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

Του Αρχιμ. Πλάτωνα Κρικρή

Στήν Παλαιά Διαθήκη γίνεται λόγος για την γυναίκα στις δύο γνωστές διηγήσεις που έχουν ως θέμα την δημιουργία του ανθρώπου. Σ' αυτές τις διηγήσεις (παρά τους διαφορετικούς προσανατολισμούς που έχει κάθε μία) εκφράζονται μέγιστες αλήθειες. Οι ιεροί συγγραφείς, φωτισμένοι από τό Πνεύμα του Θεού, δέν έχουν πρόθεση νά μας δώσουν μέσα από τά μοναδικά αυτά κείμενα κάποια οντολογική ερμηνεία της γυναίκας, ούτε νά εκθέσουν κάποια θεολογία σχετικά μέ την δημιουργία της καί τό πρόσωπό της. Οπωσδήποτε διακατέχονται κι αυτοί από τό γενικότερο ανδροκρατούμενο πνεύμα της εποχής τους – πώς μπορούσε άλλωστε νά γίνει διαφορετικά. Όμως παρόλα αυτά τονίζουν, (μέσα από εικόνες, σύμβολα καί άλλα πολιτιστικά στοιχεία του καιρού τους) ότι τόσο ο άντρας, όσο καί η γυναίκα είναι δημιουργήματα ενός αγαθοποιού Θεού. Έχουν κι οι δύο την ίδια ανθρώπινη φύση (το αρχικό ανθρώπινο κύτταρο) ως εικόνες του Θεού. Αποτελούν ως «άρσεν και θήλυ», όντα αλληλοσυμπλήρωσης καί αλληλοβοήθειας. Ο καθένας βλέπει στόν άλλον τόν εαυτό του καί ταυτόχρονα ό,τι τόν διακρίνει. Επωμίζονται καί οι δύο τό ίδιο έργο, καί έχουν από κοινού την ευθύνη για τόν κόσμο γύρω τους. Αυτά τά δύο μοναδικά όντα ο Θεός τά αγαπά, τά φροντίζει, τά ευλογεί.

Αλλά ενώ αυτές οι αλήθειες αποκαλύπτουν στό βάθος τό αρχικό σχέδιο της θείας Σοφίας, έρχεται η πτώση των Πρωτοπλάστων, πού, εκτός από όλα τά άλλα, δημιουργεί μία ρήξη ανάμεσα στόν άντρα καί την γυναίκα. Η γυναίκα στρέφεται προς τόν άνδρα μέ μία επιθυμία κτητική, κι αυτός λειτουργεί έναντι της ως κυρίαρχος καί εξουσιαστής. Αυτή ακριβώς η μεταπτωτική κατάσταση διαπερνά καί όλα τά βιβλία της Π.Δ. Κατά τις ραββινικές παραδόσεις καί τις διάφορες ερμηνείες του Νόμου, η γυναίκα θεωρείται κατώτερη από τόν άντρα στην εξυπνάδα καί στην ωριμότητα – κάτι σάν ισόβια «ανήλικη». Στην ερωτική ζωή λειτουργεί ως πηγή επιθυμίας. Στόν χώρο της ηθικής ως απειλή. Στην θρησκευτική και λατρευτική ζωή λογίζεται ως ον ανάξιο καί ακάθαρμο. Κατά την ίδια νομοθεσία μία γυναίκα αποτελεί κτήμα του συζύγου, (μαζί με τά παιδιά, τους δούλους καί τά άλλα περιουσιακά στοιχεία), αφού μετά τόν γάμο περνά από την κυριαρχία του πατέρα στην εξουσία του άνδρα. Εύκολα μπορεί νά βρεθεί στό δρόμο, χωρισμένη από τόν άντρα. Ενώ αυτή δέν μπορεί νά χωρίσει τόν σύζυγό της, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις. Όταν κάποια αποδεικνύεται άπιστη προς τόν άνδρα κατά την περίοδο του αρραβώνα, τιμωρείται μέ λιθοβολισμό. Και όταν η άπιστία γίνεται κατά τόν γάμο, με στραγγαλισμό. Ενώ για τόν άνδρα υπάρχει ατιμωρησία σέ ανάλογα παραπτώματα. Η πολυγαμία θεωρείται δικαιολογημένη, όπως καί τό δικαίωμα του άνδρα νά χωρίσει την γυναίκα, αν αυτή δεν του έχει γεννήσει παιδί στά πρώτα δέκα χρόνια του γάμου. Οι ίδιοι νόμοι επιβάλλουν σ' αυτήν «καθαρούς» σαράντα ημερών στην περίπτωση πού γεννήσει αγόρι, καί ογδόντα ημερών, όταν γεννήσει κορίτσι. Απαγορεύουν σ' αυτήν νά ασκεί τό ιερατικό λειτουργήμα, όπως επίσης καί νά συμμετέχει στην λατρεία κατά τις περιόδους των γυναικείων κύκλων. Δέν της επιτρέπουν τέλος, όταν πηγαίνει στόν Ναό, νά στέκεται προς την πλευρά πού βρίσκονται οι άνδρες.

Όμως παρόλα αυτά, στά ίδια βιβλία της Π. Δ. λάμπουν μέ την παρουσία τους σεβαστές γυναίκες, όπως ήταν η Σάρα, η Ρεβέκκα, η Λεία, η Ραχήλ, κατά τους εθνικούς χρόνους της ιερής ιστορίας, οι προφήτισσες Μυριάμ (αδελφή του Μωυσή) Δεββώρα, Ιαήλ, Άννα (μητέρα του Σαμουήλ), οι ελευθερώτριες Εσθήρ, Ιουδίθ. Ούτε λείπουν απ' αυτά τά βιβλία οι έπαινοι για την γυναικεία γονιμότητα (κύριο στοιχείο καταξίωσης της γυναίκας), για την γυναικεία αξιοσύνη, την πιστότητα καί αφοσίωση προς τόν άνδρα, την καθαρότητα στις συζυγικές σχέσεις, την τρυφερότητα του άνδρα προς την γυναίκα. Αισθήματα πού κορυφώνονται μέ την γυναικεία προσωποποίηση της Σοφίας καί κατ' εξοχήν μέ τό «Άσμα Ασμάτων», αυτόν τόν θαυμάσιο ύμνο της ανδρόγυνης αγάπης. Όμως η πραγματικότητα δέν έπαυε νά είναι πικρή για την γυναίκα. Καί απ' αυτή την άποψη μπορούμε νά εκτιμήσουμε την όλη στάση του Ιησού, όντως επαναστατική, προς τις γυναίκες.

Πράγματι, ο Ιησούς, σύμφωνα με τις διηγήσεις των Ευαγγελίων, δέν αποκλείει από την αγάπη Του την γυναίκα - τό αντίθετο μάλιστα. Γι' Αυτόν εκείνο πού έχει σημασία δέν είναι τό φύλο, αλλά τό ανθρώπινο πρόσωπο. Έτσι καλεί τις γυναίκες αδελφές Του, γιατί κι αυτές ανήκουν στην κοινότητα της Εκκλησίας. Ευσπλαχνίζεται την χήρα μητέρα της Ναϊν καί ανασταίνει τόν γιό της. Γιατρεύει την συγκύπτουσα της συναγωγής, γιατί είναι κόρη του Αβραάμ καί ίση μπροστά στόν Θεό. Εμπιστεύεται μέγιστες αλήθειες σέ μία γυναίκα, την Σαμαρείτισσα (Ιω. 4, 14 εξ.), παρά τις αντίθετες αντιλήψεις της εποχής, όπου αποτελούσε πρόβλημα ακόμα καί η συζήτηση μέ μία γυναίκα. Επιτρέπει σέ γυναίκες (όπως ήταν η Μαρία η Μαγδαληνή, η Μαρία η μητέρα του Ιακώβου, η Σαλώμη, η Σουζάνα κ. ά.) όχι μόνο νά Τόν διακονούν (Λουκ. 8, 1) αλλά

νά βγαίνουν έξω από τό σπίτι τους καί νά Τόν ακολουθούν στό κηρυκτικό έργο, πράγμα αδιανόητο γιά ένα ραββίνο αυτής της εποχής. Καί προπάντων δείχνει τήν ιδιαίτερη αγάπη Του σέ γυναίκες του περιθωρίου, απορριμένες κοινωνικά καί εξουθενωμένες, γιατί θέλει ν' αποκαταστήσει τήν αξιοπρέπεια τους καί ν' αποκαλύψει σ' αυτές ότι είναι άξιες εκτίμησης εκ μέρους Του καί εκ μέρους του Θεού.

Μετά απ' αυτή τήν στάση του Ιησού, οι γυναίκες είναι παρούσες στήν Σταύρωση καί στόν Ενταφιασμό· γίνονται αγγελιοφόροι της Ανάστασης· μετέχουν στό γεγονός της Πεντηκοστής, όπως η Εκκλησιαστική κοινότητα είναι συγκεντρωμένη «ομοθυμαδόν επί το αυτό» καί δέχεται τήν φωτιά του Αγίου Πνεύματος· αναδεικνύονται σέ προφήτισσες (οι τέσσερις κόρες του Φιλίππου), σέ διδασκάλισσες (Πρίσκιλλα, Φοίβη), σέ διακόνισσες, σέ γυναίκες φιλανθρωπίας καί αγάπης (Ταβιθά), σέ μάρτυρες, μοναχές καί μητέρες.

Αλλά κι ο Απ. Παύλος διακηρύττει κάτι εξαιρετικά σημαντικό γιά τήν εποχή του. Ότι στόν καινούργιο κόσμο της Βασιλείας του Θεού καταργείται κάθε διάκριση - εθνική, θρησκευτική, κοινωνική - όπως κι αυτή πού έχει σχέση μέ τήν γυναίκα. Όμως ο ίδιος ο Απόστολος βλέπει ότι τόσο ο κόσμος, όσο καί η τότε κοινότητα της Εκκλησίας, δέν μπορούν νά αντέξουν μιά τέτοια ριζοσπαστική αλήθεια, κατ' ουσία εσχατολογική. Γι' αυτό καί προσφεύγει στήν οικογενειακή «ιεραρχία» της εποχής εκείνης, πού ήθελε τόν άνδρα «κεφαλή της γυναίκος». Καί στή συνέχεια περνά σ' ένα θαυμάσιο εικονισμό άνδρα Χριστού - Εκκλησίας, άντρα - γυναίκας. Έτσι, μέσα απ' αυτόν τόν εικονισμό προβάλλεται ένα ανώτερο επίπεδο σχέσεων άντρα - γυναίκας, πού ξεπερνά όλες τίς σχετικές ιδεολογίες αυτής της εποχής καί χτυπάει στήν ρίζα κάθε μορφή αυταρχισμού, ανδρικού ή γυναικείου.

Όμως παρά τήν ρωμαλέα στάση του Αποστόλου Παύλου, δέν αλλάζουν πολλά σχετικά μέ τήν ισοτιμία του άνδρα καί της γυναίκας. Ο μύθος της ανδρικής κυριαρχίας, στο κοινωνικό υπερ - εγώ, παραμένει καί μέσα στίς χριστιανικές κοινότητες. Η υπερβολική «καθαρολογία» του Ιουδαϊσμού, σχετικά μέ τούς γυναικείους βιολογικούς κύκλους, περνάει καί μέσα στήν Εκκλησία. Οι «γνωστικίζουσες» αντιλήψεις γιά τόν κόσμο, τό σώμα, τήν ηδονή (ως δημιουργήματα κατωτέρων θεϊκών δυνάμεων) όπως καί κάποιες εκτροπές του ασκητισμού, καλλιεργούν ένα πνεύμα υποψίας καί περιφρόνησης, εχθρότητας καί φόβου πρός τήν γυναίκα. Έτσι ορισμένοι εκκλησιαστικοί συγγραφείς δέν βλέπουν τήν γυναίκα ως πηγή της ζωής, όπως τήν θέλει τό θείο Σχέδιο της δημιουργίας, αλλά ως πηγή ρύπου καί μόλυσμού (Αποκ. 14, 4). Ως ένα δηλ. καταραμένο ον, πού υπάρχει, είτε γιά τήν αποφυγή της πορνείας, είτε ως μέσο παιδοποιίας, καί πού η σχέση μ' αυτό (η ερωτική - συζυγική) καθιστά τόν άνθρωπο, κατά κάποιο τρόπο, ακάθατο.

Αυτού του είδους τίς αντιλήψεις, πού τραυμάτιζαν τήν γυναικεία αξιοπρέπεια καί αμφισβητούσαν τήν σοφία του Θεού, χρειάστηκε ν' αντιμετωπίσουν οι Πατέρες της Εκκλησίας - όσο φυσικά η εποχή τους τό επέτρεπε.. Γι' αυτό οι Πατέρες δέν παύουν νά στηλιτεύουν τήν τότε νομοθεσία πού εξαντλούσε όλη τήν αυστηρότητα γιά τίς ηθικές παρεκτροπές της γυναίκας, ενώ άφηνε στό αυρόβλητο τίς απιστίες του άντρα. Νά συμβουλεύουν τούς άνδρες νά συμπεριφέρονται μέ τρυφερότητα στίς γυναίκες τους. Νά τονίζουν μέ όλες τους τίς δυνάμεις τό «ομότιμον άνδρός καί γυναικός». Ότι δηλ. ο άντρας καί η γυναίκα έχουν τήν ίδια τιμή, αξία καί δόξα, μέ βάση τήν δημιουργική πράξη του Θεού· τό ίδιο θεϊκό αρχέτυπο, ως μία καί ενιαία ανθρώπινη φύση· τήν ίδια οντολογική ταυτότητα του «κατ' εικόνα». Καί επιπλέον, ότι καί τούς δύο αφορά η λυτρωτική πράξη του Χριστού· η αναδημιουργία μέσα στήν Εκκλησία· η από κοινού πορεία πρός τήν ζωή, τόν θάνατο καί τήν ανάσταση.

Βέβαια, παρά τίς καταπληκτικές αυτές τοποθετήσεις των Πατέρων, η ισότητα άντρα - γυναίκας σέ όλα τά επίπεδα παρέμενε γιά τόν ιστορικό Χριστιανισμό κάτι τό ανέφικτο. Μέ αποτέλεσμα τό ανθρώπινο ον νά ταυτίζεται σχεδόν μέ τόν άντρα, καί η γυναικεία ύπαρξη νά θεωρείται υποτιμημένη καί προβληματική. Οι χριστιανοί δέν έπαυαν νά τονίζουν τήν πνευματική ισοτιμία ανάμεσα στόν άντρα και τήν γυναίκα. Όμως δέν μπόρεσαν νά βγάλουν απ' αυτή τήν χαρισματική ισοτιμία τά αναγκαία συμπεράσματα γιά τήν θέση της γυναίκας στήν κοινωνική ζωή. Έτσι δέν κατόρθωσαν νά κάνουν πράξη (είτε γιατί παρεξέκλιναν πρός κάποιο «αγγελισμό», είτε γιατί η εποχή δέν ήταν ώριμη), αυτά πού ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς είχε διακηρύξει, από τόν δεύτερο αιώνα, ως συνέπειες της πνευματικής ισότητας: «η τροφή κοινή, γάμος συζύγιος, αναπνοή, οψις, ακοή, γνώσις, ελπίς, υπακοή, όμοια πάντα» (Ρ. Γ 8, 260C).

Επιπλέον εκείνο πού δέν μπόρεσε νά δει ο ιστορικός Χριστιανισμός μέσα στους αιώνες είναι, τί ακριβώς διαφοροποιεί τόν άνδρα καί τήν γυναίκα ως ετερότητα. Ενώ δηλ. τά δύο αυτά όντα αποτελούν στόν πυρήνα τους μία ενότητα (Γεν. 1,26· 27'), τί είναι εκείνο τό μυστηριώδες, πού κάνει τόν άνδρα νά είναι αυτό πού είναι, καί τήν γυναίκα νά στέκεται έναντί του ως ένα «άλλο πρόσωπο», πολύ κοντινό ταυτόχρονα όμως «καθαρά διαφορετικό». Οι Πατέρες της Εκκλησίας πέρασαν παράπλευρα από τό υπερφυσικό μυστήριο των

φύλων και τό πρόβλημα της γυναικείας οντότητας. Γι' αυτό είδαν τήν γυναίκα περισσότερο από ηθική ή ψυχολογική άποψη, και μέ μέτρο πάντα τόν άντρα. Όμως αυτή η άγνοια είχε ως αποτέλεσμα νά ταυτισθεί ο άντρας μέ τήν δύναμη και τήν εξουσία (ο σοφός, ο πολεμιστής, ο κυβερνήτης) και η γυναίκα μέ τήν παιδοποιία και τούς υπηρετικούς ρόλους – αυτή πού φροντίζει τό σπίτι, αυτή πού ξεκουράζει ερωτικά τόν άνδρα, αυτή πού του γεννάει παιδιά.

Αλλά στην Εκκλησία υπάρχει και η Γυναίκα «η περιβεβλημένη τόν ήλιον» (Απ. 12, 1). Η Εύα της Χάρης και της Σωτηρίας, η Υπεραγία Θεοτόκος. Οι Πατέρες κι οι Υμνογράφοι της Εκκλησίας έγραψαν καταπληκτικά κείμενα για τό τίμιο πρόσωπό της. Γι' αυτούς η Θεοτόκος (Γυναίκα – Μητέρα – Παρθένος) αποτελεί δόξα και τιμή για τό ανθρώπινο γένος, τήν πιό χαριτωμένη ύπαρξη της εκκλησιαστικής ιστορίας. Όλο αυτό τό μεγαλείο της Θεοτόκου δέν βρίσκεται στην βιολογική γονιμότητα, αλλά στό γεγονός ότι έγινε η Μητέρα του Θεού. Και αυτό τό μέγα γεγονός και θαύμα, ότι ο Υιός του Θεού «γεννήθηκε από μία γυναίκα» (Γαλ. 4, 4) καταξιώνει στό έπακρο τήν γυναικεία ύπαρξη. Πρόκειται για μία μητρότητα άλλης τάξεως, πού αποκαλύπτεται ως μυστική ανταπόκριση στην αγάπη του Θεού. Απ' αυτή τήν άποψη, εκείνο πού διακρίνει τήν γυναίκα, αυτό πού χαρακτηρίζει τήν γυναικεία πνευματικότητα, είναι η δυνατότητα αποδοχής του Άλλου – του Θεού, του άντρα, του παιδιού, του συνανθρώπου. Είναι η ανέκφραστη τρυφερότητα πού αγκαλιάζει και σώζει τήν ζωή, μ' ένα τρόπο μυστικό, ενδόμυχο και πολύμορφο. Μιά «μητρότητα» πού επωάζει και «γεννά» ό,τι πιό ωραίο υπάρχει στον κόσμο ως ζωή, αμοιβαιότητα και χάρη. Γι' αυτό και οι Πατέρες είδαν στην χαρισματική μητρότητα της Θεοτόκου (στην μυστική αποδοχή της αγάπης του Θεού) το μυστήριο της Εκκλησίας.

Βέβαια μία τέτοια «στάση» έναντι του κόσμου υπάρχει και στον άντρα, αλλά στην γυναίκα είναι κάτι το μοναδικό. Και απ' αυτή την άποψη οι άγιοι άντρες και άγιες γυναίκες της Εκκλησίας δεν είναι όντα πού περικλείονται μέσα στην βιολογικότητά τους, ούτε εξαντλούνται στους κοινωνικούς ρόλους. Είναι πρόσωπα πού από τήν μία φανερώνουν τόν εσώτατο εαυτό τους ως μυστηριακή «ετερότητα» (χαρισματικός πλούτος των δώρων του Θεού) και από τήν άλλη αποκαλύπτουν «τήν ταυτότητα διά της χάριτος» (Άγ. Μάξιμος), όταν συγκλίνουν προς τό κοινό Αρχέτυπο, και γίνονται «εις εν Χριστω Ιησου» (Γαλ.3,28). Μέσα απ' αυτή τήν αφατη σχέση (ταύτιση και διάκριση, κοινότητα και ετερότητα, αμοιβαιότητα και μοναδικότητα) ο άντρας και η γυναίκα αποτελούν τήν πιό λαμπρή και ακτινοβόλα εικόνα του Ενός και Τριαδικού Θεού.